

Dr. Aida Spahić
Federalno ministarstvo zdravstva/Federal Ministry of Health
Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina

UDK 316.61 (497.6)

Izvorni naučni članak

**PERSPEKTIVE RAZVOJA SOCIOLOGIJE MEDICINE
U BOSNI I HERCEGOVINI**

**PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF MEDICAL SOCIOLOGY
IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Sažetak

Sociologija medicine je postala glavna sociološka disciplina i najrazvijeniji ogranak unutar udruženja sociologa širom svijeta. Njena uloga u oblastima kao što su javno zdravstvo, menadžment u zdravstvenoj zaštiti i sestrinstvo i klinička medicina dobija sve više na značaju. Ovaj tekst tretira poziciju sociologije medicine u Bosni i Hercegovini i pretpostavke za njen daljnji razvoj, posebno u segmentu empirijskih istraživanja u oblasti zdravstva. Iako je istraživački doprinos u oblasti sociologije medicine na svjetskom planu u stalnom porastu, kod nas je ova oblast poprilično zanemarena. Jedan od razloga njene nerazvijenosti je nedovoljna zastupljenost ove discipline na fakultetima kako medicinske tako i društvene orijentacije, a drugi je zasigurno povezan sa nedostatkom adekvatnih empirijskih multidisciplinarnih istraživanja koja uključuju sociološko-medicinski pristup tretiranju zdravstvenih fenomena. S obzirom na stanje u oblasti zdravstva ne samo u Bosni i Hercegovini nego i na globalnom nivou, u porastu su potrebe za sociološkim pristupom analizi i kreiranju javnih politika u oblasti zdravstva. Stoga ovakva vrsta istraživanja predstavlja najveći izazov za sociologiju medicine ne samo u Bosni i Hercegovini nego i šire.

Ključne riječi: sociologija medicine, sociologija, medicina, zdravstvo, javno zdravstvo, zdravstvene politike

Summary

Medical sociology has become a major sociological discipline and the most developed branch within the association of sociologists worldwide. Its role in fields such as public health, management in health care, nursing and clinical medicine, is gaining in importance. This text considers the position of sociology of medicine in Bosnia and Herzegovina and preconditions for its further development, especially in the field of empirical researches in health. Although the research contribution of

sociology of medicine at the world level is increasing, this field is quite neglected in Bosnia and Herzegovina. One of the reasons for its underdevelopment is insufficient representation of this discipline at universities and faculties of medical and social orientation. The second reason is certainly related to the lack of adequate multidisciplinary researches involving socio - medical approach to health issues. Concerning the situation in the health sector, not only in Bosnia and Herzegovina, but also at the global level, the need for sociological research in the field of analysis and designing health policies is increasing . Therefore, this kind of research presents a major challenge for the sociology of medicine, not only in Bosnia and Herzegovina, but also worldwide.

Key Words: *sociology of medicine, sociology, medicine, health care, public health, health policy*

Uvod

Govoriti o perspektivama razvoja sociologije medicine u Bosni i Hercegovini ne predstavlja nimalo jednostavan zadatak imajući u vidu njenu inferiornu poziciju u odnosu na ostale sociološke discipline. Na to je u velikoj mjeri utjecalo nedovoljno prepoznavanje značajnog doprinosa ove subdiscipline sociološkoj nauci, što nije iznenađujuće ako se uzme u obzir sama pozicija sociologije kao nauke u Bosni i Hercegovini danas. Opća sociologija je gotovo u potpunosti potisnuta iz kurikuluma pojedinih fakulteta. Na fakultetima društvenih i humanističkih usmjerenja u velikoj mjeri je smanjen broj nastavnih sati za ovaj predmet, a na nekim fakultetima ekonomske orijentacije ovaj predmet se ne izučava niti kao obavezan niti kao izborni. Pojedini autori smatraju da je razlog takvom statusu sociologije rezultat nesnalaženja sociologa u kreiranju i uspostavi sistema obrazovanja zasnovanog na tzv. „Bolonjskom procesu“ (Vukadinović, 2010). Sociologija je također potisnuta iz nastavnih planova većine srednjih škola širom Bosne i Hercegovine te je zastupljena samo u gimnazijama, zatim u medicinskim i ekonomskim školama. To je dovelo do toga da se umjesto sociologije izučavaju neke druge društvene discipline koje djelomično obuhvataju predmet sociologije. Sasvim je razumljivo da, usljed složenosti društvenih pojava i odnosa, opća sociologija ne može detaljno da istražuje specifičnosti društvenih fenomena i njihove karakteristične zakonitosti. Upravo iz tog razloga su se diferencirale posebne sociološke discipline koje su usmjerene na istraživanje specifičnih društvenih fenomena. Međutim, na pojedinim fakultetima čak ni posebne sociološke discipline nisu našle svoje mjesto, već

su potisnute od nekih drugih društvenih disciplina. Uloga sociologa gotovo na svim univerzitetima u BiH svedena je na podučavanje studenata razumijevanju društvenih tokova u okvirima teorijske sociologije, čime se zanemaruje potencijal sociologije za primijenjena istraživanja. Ovo zanemarivanje istraživačkog karaktera sociološke nauke dovodi do rizika prepuštanja poslovnih pozicija drugim društvenim strukama, tako da se vrlo često dešava – čak i u zemljama u kojima postoje jake katedre sociologije medicine kako u okviru fakulteta medicinske orijentacije tako i u okviru studija sociologije – da ekonomisti, naprimjer, kao i javni službenici i stručnjaci iz oblasti javnog zdravstva i menadžeri obavljaju posao koji bi po pravilu trebali obavljati sociolozi (Freeman, 1983).

Sociologija medicine je, zahvaljujući dugogodišnjem zalaganju profesora Jusufa Žige na afirmaciji ove discipline kod nas, dugi niz godina bila prisutna na fakultetima zdravstvene orijentacije upravo pod ovim nazivom. Međutim, reformama u obrazovnom sistemu dolazi do preimenovanja ove discipline u nastavni predmet pod nazivom „Medicinska etika i sociologija“. Iako se praktično u programskom sadržaju ništa bitno nije promijenilo, samo preimenovanje ovog nastavnog predmeta jasan je indikator pozicije ove discipline kod nas. Sociologija medicine je posebna sociološka disciplina čiji predmet izučavanja obuhvata mnogo širu oblast od medicinske etike. Pored značajnog doprinosa profesora Jusufa Žige koji je dugi niz godina predavao ovu naučnu disciplinu na fakultetima zdravstvene orijentacije te objavio nekoliko knjiga iz ove oblasti s ciljem da studentima medicine, stomatologije, farmacije i drugih fakulteta zdravstvenog profila približi ovu sociološku disciplinu, ukazujući na njene teorijske i praktične dimenzije, slab interes sociologa za ovu disciplinu te nedostatak relevantnih empirijskih istraživanja u ovoj oblasti doveli su do njene sadašnje pozicije.

U svojim začecima sociologija medicine bila je prvenstveno empirijska i aplikativna disciplina, a najveći doprinos izgradnji sociološke teorije u ovoj oblasti dali su američki autori. Sociologija medicine odnosno medicinska sociologija predstavlja jednu od najrazvijenijih socioloških disciplina u Sjedinjenim Američkim Državama, a njen razvoj ne zaostaje mnogo ni u zapadnim evropskim zemljama. Tome je u najvećoj mjeri doprinijela podrška vlada ovih država istraživanjima u ovoj oblasti, budući da je prepoznala njihov značaj za razvoj cjelokupnog društva.

Iako je evidentna društvena potreba za sociološkim pristupom obrađivanju tema iz oblasti zdravstva te učešću sociologa u multidisciplinarnim istraživanjima u ovoj oblasti, u Bosni i Hercegovini samo je jedan

prepoznatljiv autor koji se bavi ovom temom, profesor Jusuf Žiga, a u istraživanja koja tretiraju problematiku zdravlja uglavnom su uključeni doktori medicine.

Konstituiranje i razvoj discipline

Sociologija medicine omogućuje analitički okvir za razumijevanje društvenog konteksta zdravlja, bolesti i sistema zdravstvene zaštite. Također, ova disciplina povezuje društvene i bihevioralne nauke različitog bekgrunda, a koje dijele isti interes za proučavanje društvenog konteksta zdravlja, bolesti i sistema zdravstvene zaštite. Centralne teme koje se tretiraju u okviru sociologije medicine odnose se na subjektivna iskustva zdravlja i bolesti, političke, ekonomske i okolišne faktore koji utječu na zdravlje te ostale društvene faktore koji utječu na organizaciju sistema zdravstvene zaštite i odnos ljudi prema bolesti. Sociologija medicine, sa svojim bazičnim sociološkim pristupom istraživanjima, doprinosi razvoju javnih politika i praksi.

U posljednjih nekoliko decenija sociologija medicine je postala glavna sociološka disciplina u SAD-u. Njena uloga u disciplinama kao što su javno zdravstvo, menadžment u zdravstvenoj zaštiti i sestinstvo i klinička medicina dobija sve više na značaju. Naziv „sociologija medicine“ ili „medicinska sociologija“ široko je prihvaćen i prepoznatljiv, te se uglavnom najčešće i koristi, iako pojedini naučnici iz ove oblasti smatraju da je ovaj termin suviše uzak, te samim tim i nedovoljno jasan. Stoga se u mnogim tekstovima i naučnim radovima, umjesto termina „sociologija medicine“, upotrebljava i termin „sociologija zdravlja“, „zdravlja i zdravstvene njege“, „zdravlja i bolesti“, „zdravlja i medicine“ ili „zdravlja i liječenja“. Za ovakve nazive autori se uglavnom opredjeljuju iz razloga što medicina obuhvata samo jedan dio socioloških studija o zdravlju i zdravstvenoj zaštiti koje su orijentirane i na sljedeće oblasti:

- socijalnu epidemiologiju, koja proučava socioekonomske, demografske i bihevioralne faktore nastanka bolesti i mortaliteta;
- studije razvoja i organizacione dinamike zdravstvene profesije, bolnica, organizacije zdravstvene zaštite, uključujući istraživanja odnosa unutar zdravstvenih institucija, posebno odnosa između liječnika i pacijenta;

– reakcije društva na bolest, uključujući kulturalna značenja i normativna očekivanja, te reakcije pojedinaca na interpretiranje, pregovaranje, značenje i socijalnu konstrukciju iskustva bolesti;

– socijalne politike, društvene pokrete, političke i ekonomske uvjete koji oblikuju i koji su oblikovani zdravljem i bolešću u određenoj zemlji i u komparativnim i međunarodnim kontekstima.

Uspon savremene sociologije medicine počinje nakon Drugog svjetskog rata, u vrijeme kada su nauka i medicina imale dominantnu poziciju u društvu. Nekoliko ključnih događaja koji su se desili sredinom dvadesetog vijeka dalo je kredibilitet ovoj disciplini, što je utjecalo na povećanje istraživačkog interesa za ovu oblast. Koos (1954) te Hollingshead i Redlich (1958) svojim istraživanjima su ukazali na povezanost između društvenih okolnosti i zdravstvenog stanja, te su utjecali na uspostavljanje jake tradicije socioloških istraživanja čiji je fokus na društvenim determinantama zdravlja. Otkriće da je među populacijom nižeg socioekonomskog statusa zabilježena veća stopa mortaliteta potvrdilo je povezanost determinanti zdravlja i uvjeta u kojima pojedinci žive. Evidentno je da sve veći broj teoretičara iz oblasti sociologije, naročito u SAD-u, stavlja fokus na zdravlje i zdravstvenu zaštitu. Oni pristupaju ovoj temi ne samo zato što je u fokusu njihovog istraživanja primarno zdravstvena zaštita ili medicina već zato što su vođeni interesom uspostavljanja stabilnog socijalnog poretka. Među istraživačima koji su dali najveći doprinos ovom segmentu sociologije medicine u pedesetim i šezdesetim godinama prošlog vijeka bili su Robert Merton, Everett Hughes i Anselm Strauss. Ovi teoretičari su istraživali profesionalne organizacije i socijalizaciju pedesetih godina dvadesetog vijeka, fokusirajući se primarno na liječnike i proces medicinske edukacije (Merton et al., 1957.; Becker et al., 1961).

Na razvoj sociologije medicine u teorijskom smislu bez sumnje je najviše utjecalo djelo „Socijalni sistem“ („The Social System“, 1951), čiji je autor bio poznati sociolog Talcott Parsons. Parsons prepoznaje bolest kao glavnu prijetnju stabilnosti produktivnosti društva te uvodi koncept „uloge bolesne osobe“ kako bi opisao društvenu regulaciju bolesti i objasnio mehanizam putem kojeg pojedinci vraćaju svoju produktivnost. Parsonsov rad je generirao veliki interes sociologa zbog svoje analize bolesti i zdravstvene zaštite sa stanovišta njihovih širih društvenih konsekvenci te zbog svog fokusa na strukturu i funkcioniranje društvenih uloga. Elliot Freidson (1988) analizira dominaciju medicinske profesije, ukazujući na neravnopravne odnose moći u zdravstvu. Liječnici su za Freidsona u dominantnoj poziciji u

sistemu zdravstvene zaštite, u odnosu na ostala zanimanja, budući da su oni zaslužni za obezbjeđivanje političke podrške zdravstvenim institucijama. Nasuprot strukturalno funkcionalističkom shvatanju uloge bolesnika, Freidson argumentira da su definicije bolesti i ponašanja bolesnika društveno konstruirane putem procesa pregovaranja. Ovi najraniji sociološki doprinosi istraživanjima u oblasti zdravstva postavili su teoretske temelje za daljnji razvitak sociologije medicine i njeno povezivanje sa svojim glavnim predmetom izučavanja.

Medicinska sociologija ili sociologija medicine na početku se konstituirala kao disciplina samo na nekoliko odsjeka na elitnim univerzitetima u SAD-u početkom sedamdesetih godina dvadesetog vijeka. Danas se sociologija medicine nalazi u gotovo svim diplomskim studijima u SAD-u te u mnogim drugim državama, najviše u Velikoj Britaniji i Njemačkoj (Bloom, 1986). Finansijska podrška istraživanjima iz oblasti sociologije medicine dolazi uglavnom iz državnih izvora. Ova disciplina se razvijala upravo zahvaljujući podršci federalne vlasti i utjecajnih privatnih fondacija. Glavni izvori finansiranja sedamdesetih godina bili su National Institute of Mental Health (NIMH)¹, a kasnije National Center for Health Services Research (NCHSR)².

Na razvoj sociologije medicine najviše su utjecali sociolozi koji su bili zaposleni u medicinskim školama te školama zdravstvene njege, javno zdravstvenim obrazovnim ustanovama i programima upravljanja u oblasti zdravstva. Ovi pojedinci su problematizirali pitanja promocije zdravih životnih stilova, percepcije zdravlja i bolesti, pristupa zdravstvenoj zaštiti, zadovoljstva sistemom zdravstvene zaštite te zadovoljstva načinom liječenja. Oni su doprinijeli zdravstvenim disciplinama ukazujući na značaj utjecaja kulture i društvenih interakcija na percepcije bolesti i životne stilove koji do njih dovode (Zola, 1966.; Mechanic, 1995). Sociolozi su također doprinijeli

¹ Nacionalni institut za mentalno zdravlje (**National Institute of Mental Health**) je jedan od 27 instituta i centara u sastavu Nacionalnog instituta za zdravlje (**National Institutes of Health**). Nacionalni institut za zdravlje (NIH) osnovan je od Vlade Sjedinjenih Američkih Država. Ova institucija odgovorna je za provođenje biomedicinskih i zdravstvenih istraživanja. NIMH je najveća istraživačka organizacija koja je specijalizirana za istraživanja u oblasti mentalnih oboljenja. Misija NIMH-a je transformacija i razumijevanje tretmana mentalnih oboljenja kroz bazična i klinička istraživanja s ciljem pronalaska odgovarajućih načina prevencije, oporavka i liječenja mentalnih oboljenja.

² Uspostavljen je 1974. godine kao program Vlade SAD-a s ciljem provođenja istraživanja u oblasti pružanja zdravstvenih usluga. Kasnije (1977) je premješten iz odjela za upravljanje resursima u zdravstvu u odjeljenje za zdravstvenu edukaciju, zatim je (1988) preimenovan u Nacionalni centar za istraživanja u zdravstvu i procjenu tehnološkog razvoja u oblasti zdravstva. Centar je prestao s radom krajem 1989.

razvoju socijalne epidemiologije mapiranjem društvenih obrazaca bolesti te uključivanjem društvenih faktora za objašnjenje uzroka mortaliteta i hroničnih oboljenja (Berkman – Syme, 1979). Treća grupa naučnika je proučavala bolnice i druge zdravstvene ustanove, uvodeći pritom perspektivu organizacione sociologije u oblast istraživanja funkcioniranja zdravstvene zaštite (Flood – Fennell, 1995).

Sociolozi o kojima je riječ u prethodnom odjeljku spadaju u kategoriju „sociologa u medicini“, dok univerzitetski sociolozi spadaju u kategoriju „sociologa medicine“. Ovu podjelu je uveo medicinski sociolog Robert Straus 1957. godine kako bi objasnio razliku između ove dvije kategorije sociologa. Naime, sociolozi medicine koriste medicinu kao arenu u kojoj oni adresiraju sociološka pitanja, dok sociolozi u medicini koriste znanja iz sociologije kako bi adresirali određena pitanja iz oblasti medicine. Granica između ove dvije kategorije sociologa danas gotovo više da i ne postoji, budući da obje grupacije provode primijenjena istraživanja koja doprinose razvijanju sociološke teorije. Upravo zbog tog njenog praktičnog karaktera sociologija medicine je u svojim ranim fazama razvoja bila okarakterisana od akademske sociologije kao primijenjena sociologija čija istraživanja ne doprinose razvoju sociološke teorije, budući da joj nedostaje vlastita teorijska građa. Razvojem sociologije medicine i njenog sve većeg doprinosa razumijevanju različitih društvenih aspekata zdravstva došlo je do njenog čvrstog povezivanja sa općom sociološkom teorijom, s jedne strane, te sa medicinom i drugim zdravstvenim disciplinama, s druge strane. Sociologija medicine je postala atraktivno područje za specijalističke i postdiplomske studije.

Pozicija sociologije medicine u Bosni i Hercegovini

Iako je istraživački doprinos u oblasti sociologije medicine na svjetskom planu u stalnom porastu, kod nas je ova oblast poprilično zanemarena. Jedan od razloga njene nerazvijenosti je nedovoljna zastupljenost ove discipline na fakultetima kako medicinske tako i društvene orijentacije, a drugi je zasigurno povezan sa nedostatkom adekvatnih empirijskih multidisciplinarnih istraživanja koja uključuju sociološko-medicinski pristup tretiranju zdravstvenih fenomena.

Sociologija medicine na univerzitetima u Bosni i Hercegovini izučava se uglavnom na fakultetima zdravstvene orijentacije. Kao školska disciplina najprije je uvedena na Medicinskom fakultetu u Sarajevu i to početkom 90-ih

godina prošlog vijeka. Unazad nekoliko godina ova disciplina se izučava u okviru predmeta „Medicinska etika i sociologija”, s tim da je nastavni sadržaj uglavnom ostao isti, uz određene izmjene vezane za etička pitanja u medicinskoj djelatnosti. Ovaj predmet se pod istim nazivom izučava i na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci. Ova disciplina se također izučava i na Fakultetu zdravstvenih studija u Sarajevu (studij sestrinstva, studij fizioterapije, sanitarno inženjerstvo, radiološke tehnike, medicinske laboratorijske tehnike), Stomatološkom fakultetu u Sarajevu („Sociologija stomatologije“), Zdravstvenom fakultetu u Zenici (smjer internistički, smjer hirurški, smjer porodična medicina i menadžment), Visokoj zdravstvenoj školi u Bihaću, Fakultetu zdravstvenih studija Sveučilišta u Mostaru. U cilju približavanja i međusobne saradnje sociologije i medicinskih nauka pokrenut je interdisciplinarni postdiplomski studij pod nazivom „Zdravstvo, demografske promjene i rukovođenje ljudskim resursima”, koji su partnerski organizirali Fakultet političkih nauka i Medicinski fakultet Univerziteta u Sarajevu. U okviru ovog postdiplomskog studija je već magistriralo ili se nalazi u završnoj fazi izrade magistarskog rada 15-ak kandidata.

Pored doprinosa profesora Žige i ostalih autora i predavača iz ove oblasti, „još uvijek smo daleko od optimuma, tim prije ako se imaju u vidu sve veći izazovi za medicinu koji dopiru iz stila i ambijenta u kome ljudi žive, čime se bave i tome sl.“ (Žiga, 2003:22).

Istraživanje koje je autorica ovog teksta provela u okviru pripreme svoje doktorske disertacije, koja je odbranjena u julu 2014. godine, pokazalo je da sociologija medicine ne samo da nije dovoljno tretirana već da uopće nije zastupljena na odsjecima za sociologiju. Rezultati ankete provedene među studentima kao i razgovori sa profesorima sociologije upućuju na zaključak da je potrebno raditi na afirmaciji ove discipline kroz pružanje podrške empirijskim istraživanjima u ovoj oblasti te pružanjem mogućnosti studentima da bar fakultativno izučavaju ovu disciplinu unutar osnovnog studija sociologije.

Iz razgovora sa zdravstvenim profesionalcima evidentno je da nedostaje sociološki pristup analizi zdravstvenih problema te da nema saradnje između medicine i sociologije, što se odražava na kvalitet provedenih studija. Dosadašnje studije u oblasti javnog zdravstva su uglavnom modifikovane verzije istraživanja rađenih u inostranstvu, koje nisu adekvatno prilagođene potrebama bosanskohercegovačkog društva. Upravo u tom segmentu sociologija i medicina mogu i trebaju saradivati.

Kritička analiza funkcioniranja zdravstvenih sistema, pravednost i dostupnost zdravstvene zaštite sa akcentom na pravima pacijenata, teme su koje spadaju u oblast sociologije medicine, a kojima se niko ozbiljno nije bavio, a poseban je značaj ovih istraživanja u segmentu kreiranja zdravstvenih politika.

Izazovi sociologije medicine u Bosni i Hercegovini

Uzimajući u obzir da, koristeći se riječima profesora Jusufa Žige (2010), „ovdašnja sociološka misao ima ozbiljne probleme 'sa sobom', u već dugovremenom odsustvu seroznijih empirijskih istraživanja“, nimalo ne iznenađuje da istraživanja u oblasti zdravstva, koja bi trebala da se nalaze u fokusu sociologije medicine, uglavnom provede međunarodne institucije i medicinski profesionalci angažovani u kliničkim univerzitetskim centrima, ministarstvima zdravstva i zavodima za javno zdravstvo.

Jedna od glavnih barijera sociološkom doprinosu i razvoju zdravstva i kreiranju zdravstvenih politika je nedostatak uključenosti sociologa u oblast zdravstva, iako je riječ o multidisciplinarnom području u koje bi, pored liječnika, pravnika, ekonomista, psihologa, svakako trebali biti uključeni i sociolozi.

Nema sumnje da sociologija medicine kao posebna disciplina sociologije treba da bude više društveno angažovana. Međutim, ono što je upitno je njen kapacitet da odgovori na mnogobrojne empirijske izazove u oblasti zdravstva u Bosni i Hercegovini. Taj nedostatak kapaciteta uvjetovan je, s jedne strane, nedovoljnom institucionalizacijom sociologije medicine koja se očituje u njenoj slaboj zastupljenosti na fakultetima zdravstvene orijentacije i potpunoj nezastupljenosti na fakultetima društvene orijentacije te nedostatku adekvatne istraživačke i izdavačke djelatnosti u oblasti sociologije (da ne govorimo o nepostojanju udruženja sociologa na nivou države Bosne i Hercegovine). S druge strane, nedostatak kapaciteta sociologije medicine za odgovor na empirijske izazove u oblasti zdravstva u velikoj mjeri zavisi i od nepostojanja zanimanja koje je na zapadu jako zastupljeno i popularno, a koje nosi naziv klinički sociolog. Osobe koje obavljaju posao kliničkog sociologa zaposlene su u bolnicama, a njihov posao često obuhvata pružanje usluga sličnih uslugama koje pružaju socijalni radnici, te su uključene u pravljenje planova fizičke rehabilitacije, pružaju usluge psihosocijalne podrške, vode grupne terapije, učestvuju u kampanjama javnog zdravstva, provode medijaciju u slučaju konfliktnih situacija, učestvuju u kreiranju lokalnih politika u oblasti zdravstva, provode istraživanja itd.

Sociolozi koji grade akademsku karijeru na univerzitetima u Bosni i Hercegovini uglavnom se ne opredjeljuju za oblast sociologije medicine, budući da su više orijentirani na teorijsku sociologiju, a sociologija medicine zahtijeva veći angažman u empirijskim istraživanjima u oblasti zdravstva, te pružanje doprinosa kreiranju zdravstvenih politika. Međutim, postoji veliki broj sociologa koji djeluju u okviru nevladinih organizacija i drugih institucija, koji imaju interesa da se uključuju u istraživanja u oblasti zdravstvenih politika. S obzirom na stanje u ovoj oblasti na globalnom nivou, potrebe za ovakvim istraživanjima su u porastu. Stoga istraživanje u oblasti analize zdravstvenih politika predstavlja najveći izazov za sociologiju medicine ne samo u Bosni i Hercegovini nego i šire.

Zaključak

Literatura iz oblasti sociologije medicine obuhvata širok spektar tematskih okvira, teorijskih perspektiva i istraživačke metodologije. Pored brojnih doprinosa sociologije medicine sektoru zdravstva, značajno je spomenuti učešće sociologa medicine u međunarodnim komparativnim istraživanjima zdravstvenih sistema i specifičnih sektora zdravstvene zaštite. Oni su uključeni u istraživanja zdravstvenih politika kako na državnom nivou tako i na nivou lokalne zajednice; proučavaju alternativne modele pružanja zdravstvenih usluga kao i različite forme narodne i alternativne medicine; provode istraživanja neformalnih pružaoca usluge zdravstvene njege te procesa pružanja takve vrste usluga. Medicinska sociologija daje veliki doprinos sociologiji te pruža jedinstven i dragocjen doprinos značajnim pitanjima u vezi sa razvojem zdravstvenih politika, unapređenjem uvjeta rada zdravstvenih profesionalaca i menadžera u zdravstvu, položajem i ulogom pacijenta u sistemu zdravstvene zaštite, odnosom liječnik – pacijent itd.

Uzimajući u obzir sve navedeno te činjenicu da je sistem zdravstvene zaštite u Bosni i Hercegovini opterećen mnogobrojnim problemima koji se reflektuju negativno na zdravlje stanovništva, evidentno je da je neophodno raditi na uključivanju sociološkog pristupa u analizu zdravstvenih politika i istraživanja u oblasti zdravstva.

Literatura

1. Becker, H. S., B. Geer, E. C. Hughes, A. Strauss (1961) *Boys in White: Student Culture in Medical School*, University of Chicago Press, Chicago.
2. Berkman, L. F., S. L. Syme (1979) „Social Networks, Host Resistance, and Mortality: A Nine-Year Follow-up Study of Alameda County Residents“, *American Journal of Epidemiology*, 109: 186–204.
3. Bloom, S. W. (1986) „Institutional trends in medical sociology“, *Journal of Health and Social Behavior*, 27, 265–276.
4. Freeman, Howard E. et. al., ur. (1983) „Applied Sociology“, Jassey – Bass, XXIII, San Francisco.
5. Freidson, Elliot (1988) *Profession of medicine: a study of the sociology of applied knowledge: with a new afterword*, The University of Chicago, Chicago – London.
6. Hollingshead, August B., F. C. Redlich (1958) *Social Class and Mental Illness*, John Wiley, New York.
7. Koos, Earl Lomon (1954) *The Health of Regionville: What the People Thought and Did About It*, Columbia University Press, New York.
8. Mechanic, David (1995) „Sociological Dimensions of Illness Behavior“, *Social Science and Medicine*, 41:1207–1216.
9. Merton, Robert et al. (1957) *The student-physician: introductory studies in the sociology of medical education*, Mass, Harvard University Press, Cambridge.
10. Parsons, Talcot (1951) *The Social System*, Free Press, New York.
11. Piątkowski Włodzimierz, Skrzypek Michał (2013) „To tell the truth: A critical trend in medical sociology – an introduction to the problems“, *Ann Agric Environ Med.*; 20(3): 613–623.
12. Straus, Robert (1957) „Nature and Status of Medical Sociology“, *American Sociological Review*, 22: 200–204.
13. Vukadinović, Srđan (2010), „Institucionalni razvoj sociologije u bosanskohercegovačkom društvu“, u: Cvitković, Ivan *Mjesto i uloga sociologije u bosanskohercegovačkom društvu*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
14. Zola, Irving K. (1966) „Culture and Symptoms: An Analysis of Patients' Presentation of Complaints“, *American Sociological Review*, 31: 615–630.
15. Žiga, Jusuf (2003) *Sociologija medicine*, Bosanski kulturni centar, Sarajevo.
16. Žiga, Jusuf (2010) „Sociološki izazovi u tranziciji bosanskohercegovačkog društva“, u: Cvitković, Ivan *Mjesto i uloga sociologije u bosanskohercegovačkom društvu*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.